

A NÉMAFILM HÁROM ÉVTIZEDE

A magyar filmtörténet 1901 és 1930 közötti időszakában mintegy 600 rövidebb-hosszabb fikciós alkotás készült. A magyar film együtt fejlődött és változott a világ többi országának nemzeti filmgyártásával, ezért az első világháború végéig filmjeink az európai élmezőnyben voltak. Az első aranykort követően a húszas évek válsága, valamint a sosem látott emigrációs hullám a minimumra vetette vissza a magyar filmet, amely csak a hangosfilm megjelenésével tért újra magához. Ennek népszerűsége olyan nagy lett, hogy hatására feledésbe merültek a némafilmek, és azok kópiáinak 90%-a el is pusztult.

AZ ELSŐK

Az első Magyarországon forgatott felvételek eredeti kópiája

A párizsi Lumiére-cég operatőre, Charles Moisson 1896. június 1-én készítette azt a filmfelvételt, amely a Lánchíd pesti hídfőjének mindennapi forgalmát örököltte meg.

Az első magyar film

A Rákóczi úti Uránia Tudományos Színház, amelynek tetőteraszán 1901 tavaszán kezdődtek meg az első magyar fikciós elemekkel készített film, *A táncz* felvételei. A 23 mozgóképből álló sorozat, amely különböző táncokat mutatott be az antik időktől a modern korig, egy tánc történeti előadás mozgóképes melléklete volt. A filmből sajnos egyetlen példány sem maradt fenn. Plakát: OSZK.

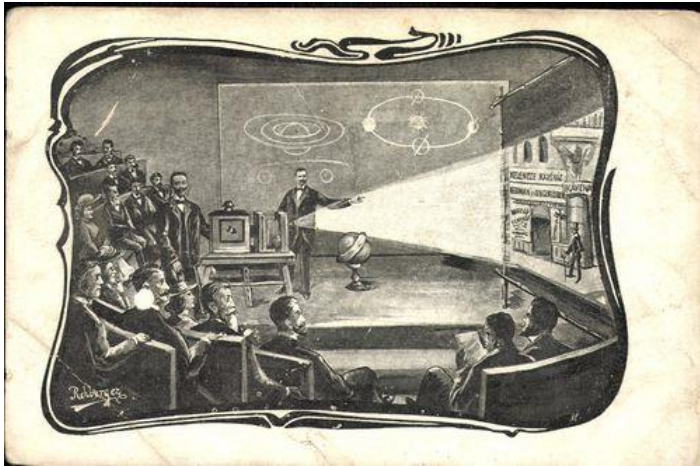

Csárdás jelenet *A tánczból*

Az első sátormozik

Az első filmvetítések mutatványosok tartották. A mozi előtt kikiáltó toborozta a népeket, majd a vetítés alatt pálcával a kezében magyarázta a képen látható jeleneteket. A vállalkozó saját filmkészletét vetítette, és amikor azt megunt a közönség, szedte a sátorfáját és odébb állt egy másik városba. Fotó: NFI – Filmarchívum.

Az első állandó filmvetítések

A budapesti Rákóczi út és Szövetség utca sarkán álló Velence kávéházban 1898 decemberében kezdte el állandó filmvetítéseit két élelmes vállalkozó, Ungerleider Mór és Neumann József, akik azzal, hogy fantáziát láttak a filmben, a magyar filmipar megteremtőivé váltak. Fotó: Zempléni Múzeum, Szerencs

Az első kőmozi

Budapest első kőmozi, az Apollo, amely a mai Blaha Lujza téren, a későbbi Corvin áruház helyén nyitotta meg kapuit 1906 végén. Az 500 fős mozi programja az első világháború idején kabaré- és színpadi előadásokkal bővült. Fotó: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Az első filmvállalat

Az első kölcsönzőcég, Ungerleider Mór 1908-ban alapított Projectograph vállalata, jelentős eseményekről hírt adó, dokumentarista képeket, rekonstruált híradókat, tájfelvételeket és tréfás jeleneteket készített.

A MAGYAR FILM ELSŐ MŰHELYEI

1914 körül már érdemes volt filmbe pénzt fektetni, így sorra alakultak a filmgyárak, amelyek az első világháború végéig évente csaknem megkétszerezték az előző évi filmtermésüket.

Hunnia Biográf

Hunnia Biográf was founded by a theatre director, Miklós Faludi. Built in 1911, the 1000-square metre glass studio stood in Budapest. Having produced a few one-reel comedies, the business was wound up one year after its establishment.

Hunnia Biográf

A Hunnia Biográf alapítója egy színházigazgató, Faludi Miklós volt. Az 1911-ben épült, 1000 négyzetméteres üvegműterem Budapesten állt, de az alapítást követő évben néhány egytekerceses vígjáték-produkcióval be is fejezte rövid karrierjét.

Uher Filmgyár

One of the first film companies was founded in 1912 by the photographer Ödön Uher, who also managed to involve Pécs porcelain manufacturer Miklós Zsolnay as an investor.

Uher Filmgyár

Az egyik elsőként alakult magyar filmgyárat egy pesti fényképész, Uher Ödön alapította 1912-ben, amelyhez Zsolnay Miklós pécsi porcelángyárost is megnyerte tőkéstársnak.

Kino-Riport

Két rendőri riporter, Fröhlich János és Fodor Aladár alapította 1913-ban a céget, amely a napi események első krónikása lett. Riportjaik mellett több tucat játékfilmet is készítettek, melyek rendezője gyakran Kertész Mihály (Michael Curtiz) volt.

Proja Filmgyár

In 1914, Janovics Jenő, director of the theatre of Kolozsvár (today Cluj, Romania), started producing films under the label, Proja. Janovics has given opportunities to many talented artists. This was where Sándor Korda (Alexander Korda) and Mihály Kertész (Michael Curtiz), two Hungarian filmmakers who went on to world fame, directed their first major films.

Proja Filmgyár

Janovics Jenő 1914-ben megállapodott a Projectograph vállalattal, hogy Kolozsváron Proja név alatt készíti filmjeit. Sok tehetséges művésznek adott lehetőséget. Két világhírű magyar rendezőnk, Korda Sándor (Alexander Korda) és Kertész Mihály (Michael Curtiz) itt forgatták első nagy filmjeiket.

Corvin Filmgyár

Janovics sikerei csúcán, 1916 októberében Budapesten is filmgyárat alapított, majd egy évvel később eladta a részét Korda Sándornak. A Corvin, amelyet Zuglóban építettek fel, Európa egyik legmodernebb filmműterme volt. A tízes évek végéig félszáz nagyjátékfilm készült itt, nagyrészt Korda Sándor irányításával, aki a művészeti vezető volt.

Star Filmgyár

A magyar némafilmgyártás történetének egyik legszebb fejezete kapcsolódik a Pásáréten 1917-ban alapított Star Filmgyárhoz. A leglátványosabb filmek itt készültek, és sok magyar filmszínészt a Star filmjein keresztül ismert meg a világ, mivel a cég nagy külföldi exportforgalmat bonyolított.

Astra Filmgyár

A családi vállalkozásban működtetett filmgyárat az 1916-os alapítást követően nagy szakértelem és invenció jellemezte. Műtermük a legnagyobb volt a maga korában és alkalmas arra, hogy egyszerre 7-8 jelenet díszleteit és színpalait felépítsék benne. Sikeres és színvonalas színdarabokat, népszerű

operetteket, magyar és külföldi bestsellereket filmesítettek meg, valamint ők készítették a legtöbb gyerekfilmet is.

Phönix-Film

A Projectograph által 1917-ben alapított részvénytársaság népszerű adaptációk készítése mellett gyakran dolgozott eredeti filmforgatókönyvekből is, melyeket szinte kivétel nélkül a gyár főrendezője, Kertész Mihály rendezett.

Lux Filmgyár

Founded in 1917, Lux made, in the course of three years, fifteen low-budget adaptations of bestselling books and operettas.

Lux Filmgyár

Az 1917-ben alapított vállalkozás három év alatt tizenöt bestseller és operett kisköltségvetésű filmváltozatát készítette el.

1919, A FORDULAT ÉVE

Az első világháború soha nem látott fellendülést hozott a magyar film számára. A külföldi filmek bojkottja miatt több mint 100 játékfilm készült ebben az évben, és a mozikban a magyar filmek aránya is elérte az 50%-ot. 1919-ben azonban fordulat következett be. A Tanácsköztársaság kikiáltása után államosították a filmgyártást és filmforgalmazást, létrehozták a központosított filmdramaturgiát, melynek terveiben elsősorban „haladó szellemű” klasszikusok megfilmesítése szerepelt. Fiatal írók létrehozták a Proletár Akadémiát, mely hadat üzent a szórakoztató filmiparnak.

A VÁLSÁG ÉVTIZEDE

Az 1920-as évek magyar némafilmtörténet legszomorúbb fejezete. A vezető filmesek tömeges elvándorlása miatt a tízes években felhalmozódott szakmai tudás Bécsben, Berlinben és Hollywoodban hozta meg gyümölcsét. Megnyíltak az elzárt határok, megindult a külföldi filmek dömpingje. Az egykor virágzó filmipar alkalmi vállalkozásokra hullott szét és évről-évre csökkent a

produkciók száma. Az ipar újraindításához szükséges feltételek megteremtésének pillanatában berobbant az 1929-es gazdasági válság és a hangosfilm.

A NÉMAFILM MŰVÉSZETE

Drámák

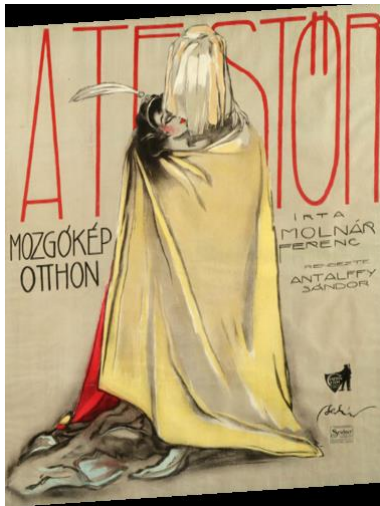
A tragikus vagy horrorisztikus hatást filmen sokkal látványosabbá lehetett tenni, mint színházban, így az ekkor készült filmek többnyire ebben a műfajban születtek.

Színpadi sikerek

A színpadi sikerdarabok megfilmesítése elsősorban a rendelkezésre álló kellék- és jelmeztár, valamint a színészek gyakorlott szereptudása miatt volt kézenfekvő.

Bánk bán, r.: Kertész Mihály, 1914. Fotó: Dunky fivérek / NFI – Filmarchívum

A testőr, r.: Antalffy Sándor, Plakát: Bednár János / NFI – Filmarchívum

Népszínművek

A filmdráma másik népszerű műfaja a népszínmű, amely nem csak vidéken volt biztos siker, de a nagyvárosokban is. Az erdélyi filmgyártás első filmjét, a *Sárga csikót*, amelyet Janovics Jenő még francia segítséggel készített, öt kontinensen forgalmazták.

A tolonc, r.: Kertész Mihály, 1914. Fotó: NFI – Filmarchívum

Vígjátékok

Az első történet nélküli rövidfilmek általában egyetlen komikus helyzetre épültek. Ezekből fejlődött ki a burleszk és a bohózat. 1910 körül burleszkelemeket és filmtrükköket is alkalmazó egyfelvonásos vígjátékok készültek.

A kölcsönkért csecsemők, r.: Kertész Mihály, 1914. Fotó: NFI – Filmarchívum

Bestseller regények

A színházi repertoár mellett ugyancsak biztonságosnak tűnt a bestseller regények megfilmesítése, amellyel együtt szakmává vált és gyorsan fejlődött a dramaturgia.

Versfilmek

A századelő társadalmának magas irodalmi műveltségét mutatja, hogy a költészet is megihlette a filmet.

Jókai filmek

1916 és 1923 között Jókai Mór tizenegy regényét filmesítették meg. A legnépszerűbb magyar író műveiből készült filmeket legtöbbször eredeti helyszíneken, korhű jelmezekkel és kellékekkel forgatták.

Zenés filmek

Bármilyen ellentmondásnak tűnik, a magyar zenés filmek első aranykora a némafilm idejére esik. A némafilm korszakban 30 híres operettet filmesítettek meg.

Luxemburg grófja, r.: Forgács Antal, 1919. Plakát: Pállya Jenő / NFI – Filmarchívum

Zsidó témájú filmek

A századforduló magyar zsidó lakossága számos dráma és népszínmű főszereplője volt. A színházban és filmen egyaránt népszerű történetekben rendszerint az asszimiláció és a tradíciók konfliktusa jelenik meg.

Adaptációk az 1920-as években

A húszas években a külföldről beáramló filmek miatt a nemzeti filmipar körül egyre fogyott a levegő. Az életben maradásáért vívott harcot négy fronton indították: sikerrel kecsegtető külföldi bestsellerek megfilmesítésével, exportképesnek tűnő ámerikai forgatókönyvekkel, idehaza mindig népszerű magyar klasszikusok filmadaptációival és biztos befutó gyereke filmekkel.

Külföldi bestsellerek

Az 1920-ban bemutatott *Hegyek alján* egy híres kortárs opera adaptációja volt, melyet a spanyol milióból az Alpokba tettek át, hogy közelebb kerüljön a magyar közönséghez.

Hegyek alján, r.: Balogh Béla, 1920. Fotó: NFI – Filmarchívum

Magyar klasszikusok

Balogh Béla 1924-ben már másodízben vitte filmre Molnár Ferenc világhírű regényét, *A Pál utcai fiúkat*.

A Pál utcai fiúk, r.: Balogh Béla, 1924. Fotó: NFI – Filmarchívum

RENDEZŐK

Kertész Mihály (1886–1962)

Már első filmrendezőink között ott találjuk Kertész Mihályt, aki később Hollywoodban vált világhírűvé Michael Curtiz néven. Magyarországon nyolc év alatt mintegy 40 filmet rendezett, de volt, amelyiknek a forgatókönyvét is maga írta. Ő volt az egyik legnagyobb presztízsű magyar rendező a tízes években.

Korda Sándor (1893–1956)

Korda Sándor, a későbbi Sir Alexander Korda, tizenévesen újságot szerkesztett és filmkritikákat írt, alig húszévesen szaklapot alapított és filmet rendezett, 24 évesen pedig a Corvin igazgató-főrendezője lett.

Janovics Jenő (1872–1945)

Janovics Jenő, a kolozsvári filmgyártás megteremtője, új utat mutatott a magyar film számára. Magyarországon elsőként tekintette a filmet művészetnek, s témáit elsősorban a magyar irodalom klasszikusai közül válogatta. 5 év alatt 72 játékfilmet gyártott.

Góth Sándor (1869–1946)

Góth Sándor, a Vígszínház színésze, több darabot írt és fordított, valamint számos rövid bohózatot rendezett a tízes évek elején.

Garas Márton (1881–1930)

Originally an actor, Márton Garas became involved in filmmaking in Berlin, with Max Reinhardt. This important figure of the first generation of Hungarian silent cinema directors created forty films in seven years.

Garas Márton eredetileg színész volt, aki Berlinben Max Reinhardt mellett kezdett filmezni. A magyar némafilmrendezők első generációjának fontos alkotója 7 év alatt 40 filmet rendezett.

Illés Jenő (1877–1951)

Illés Jenő 1911-ben a Pathé berlini produkcióinak operatőre és rendezője lett, majd nagy német produkciókat rendezett. Száznál is több német filmet rendezett, és több tucat mozisztár köszönheti neki a világhírt.

Deésy Alfréd (1877–1961)

Deésy Alfréd színészből lett rendező. Másfél évtized alatt hetvennél is több filmet rendezett, majd a húszas években karrierje hanyatlásnak indult.

Balogh Béla (1885–1945)

Balogh Béla, a korábbi bonviván színész hadirokkantként tért vissza az első világháborúból. 1916-ban kezdett filmkészítéssel foglalkozni, majd felesége, Kornai Margit, segítségével hamarosan sikeres filmvállalkozásba fogott. ő